

REGERINGEN

Regeringsbeslut

II:6

2011-12-15

U2011/7067/S

U2011/263/S (delvis)

Utbildningsdepartementet

Statens skolverk
106 20 Stockholm

Uppdrag att genomföra insatser för jämställdhet inom skolväsendet

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Statens skolverk att genomföra insatser i syfte att främja jämställdhet i skolväsendet enligt skollagen (2010:800).

Uppdraget avser följande insatser:

- 1) insatser för kompetensutveckling i syfte att främja jämställdhet och sprida kunskap baserad på bred vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet för att främja varje elevs lika möjligheter att uppnå målen,
- 2) fortbildning och stöd i sex- och samlevnadsundervisningen,
- 3) insatser för att motverka hedersproblematik,
- 4) insatser för att stimulera elevernas läs-, skriv- och språkutveckling,
- 5) insatser för stärkt kvalitet och jämställdhetsperspektiv i studie- och yrkesvägledningen, och
- 6) genomföra en kartläggning och analys av åtgärder som har gjorts i syfte att öka andelen män i förskolan.

Uppdraget ska samordnas med det uppdrag som regeringen gett till Statens skolverk den 30 juni 2011 om att genomföra insatser inom skolväsendet (U2011/4050/S). Uppdraget ska genomföras i enlighet med det som anges i avsnittet *Närmare om uppdraget*. Vidare ska uppdraget genomföras med utgångspunkt i de erfarenheter som har redovisats i Delegationens för jämställdhet i skolan (DEJA) betänkande Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (SOU 2010:99) samt i delegationens övriga publikationer.

Skolverket ska inom ramen för uppdraget samverka med Socialstyrelsen, universitet och högskolor, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Ungdomsstyrelsen, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Delegationen för jämställdhet i arbetslivet (dir. 2011:80), Diskrimineringsombudsmannen, Sveriges Kommuner och Landsting,

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, RFSL Ungdom, Riksförbundet för sexuell upplysning och andra för uppdraget relevanta myndigheter och organisationer.

Uppdraget ska genomföras under perioden 2012–2014. Insats 1 och 4 ska genomföras 2012. Under förutsättning att riksdagen beslutar i enlighet med regeringens förslag i Budgetpropositionen för 2012 får Skolverket för uppdragets genomförande disponera högst 16 500 000 kronor 2012. För 2013 och 2014 beräknas samma summa per år. Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 13, anslaget 3:1 *Särskilda jämställdhetsåtgärder*, anslagspost 23.

Skolverket ska inkomma med en plan för uppdragets genomförande och en beskrivning av insatsernas olika delmoment med en bedömning av hur dessa bidrar till att uppnå insatsernas respektive syften. Planen ska även innehålla kostnadsberäkningar för de olika insatserna i uppdraget, där beräkningen av de administrativa kostnaderna framgår. Planen ska lämnas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 februari 2012. En uppföljning av insatserna i relation till genomförandeplanen ska lämnas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 maj 2012. Uppföljning ska ligga till grund för regeringens beslut om en eventuell fortsättning av insats 1 och 4 under 2013 och 2014. Uppdraget ska årligen redovisas i Skolverkets årsredovisning och slutredovisas senast den 1 mars 2015. De administrativa kostnaderna ska särredovisas. Statskontoret ska utvärdera genomförda insatser och analysera dess resultat.

Bakgrund

Det övergripande målet för regeringens jämställdhetspolitik är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. En utgångspunkt för förskolan och skolan är att flickor och unga kvinnor, pojkar och unga män ska ges möjlighet att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. Varje elev ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen för utbildningen, oavsett kön eller bakgrund.

År 2008 tillsatte regeringen Delegationen för jämställdhet i skolan, DEJA (dir. 2008:75). Delegationen fick i uppdrag att utifrån skolans värdegrundsuppdrag lyfta fram och utveckla kunskap om jämställdhet i skolan genom att bl.a. analysera könsskillnader i utbildningsresultat, kartlägga områden där ny kunskap om genus och jämställdhet behövs samt föreslå insatser för hur ett långsiktigt jämställdhetsarbete i skolan kan utvecklas och stärkas. Delegationen avslutade sitt arbete i november 2010 och redovisade uppdraget i slutbetänkandet Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (SOU 2010:99). De rapporter som utredningen producerat är viktiga underlag för det kommande arbetet på området.

Dessutom har regeringen gett Skolverket ett uppdrag om jämställdhet i skolan under 2008–2010 (U2006/9049/S). Skolverket har genomfört ett antal olika insatser, bl.a. kompetensutveckling i syfte att främja jämställdhet generellt och ge stöd till elevhälsans arbete med att förebygga psykisk ohälsa i grund- och gymnasieskolan. Insatserna har även omfattat fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning för grund- och gymnasieskolans personal och fortbildning för skolledare i frågor om hedersrelaterat våld och förtryck. För uppdraget disponerade Skolverket totalt 84 miljoner kronor. Uppdraget avrapporterades i december 2010. I Skolverkets utvärdering framkom bl.a. att man framgent behöver arbeta vidare med att stärka lärares kompetens i ett normkritiskt förhållningssätt och vikten av att insatserna riktas till flera nivåer i utbildningsorganisationen. För kommande arbete inom området föreslog Skolverket bl.a. fortsatt kompetensutveckling för att öka medvetandet om jämställdhet, fortsatt utveckling av organiseringen och innehållet av sex- och samlevnadsundervisningen samt fortsatt arbete med könsskillnaderna i utbildningsresultaten.

I juni 2011 gav regeringen Skolverket ännu ett uppdrag att genomföra insatser för att främja jämställdhet i skolan (U2011/4050/S). Genomförandet av insatserna syftade till att främja jämställdhet i skolväsendet och sprida evidensbaserad kunskap för att främja varje elevs lika möjligheter att uppnå målen. Även fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning, insatser för att förhindra och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck samt insatser för att stimulera elevers språk-, läs- och skrivutveckling omfattades av uppdraget. För genomförandet av uppdraget fördelades 10 miljoner kronor.

Jämställdheten i skolan är en av de centrala frågorna inom både jämställdhetspolitiken och utbildningspolitiken. För att fortsätta regeringens jämställdhetsinsats och ta till vara erfarenheterna från Skolverkets tidigare jämställdhetsuppdrag och DEJA:s arbete aviserade regeringen i budgetpropositionen att ytterligare insatser för att främja jämställdhet i skolväsendet är aktuella under perioden 2012–2014.

Närmare om uppdraget

Uppdraget består av följande delar:

- 1) Insatser för att främja jämställdhet i skolväsendet och sprida kunskap baserad på bred vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet för att främja varje elevs lika möjligheter att uppnå målen**
Flera undersökningar visar att flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män på vissa håll behandlas olika samt ges skilda villkor och förutsättningar för lärande i grund- och gymnasieskolan.

Enligt DEJA (SOU 2010:99) bör den del av jämställdhetsarbetet som handlar om ämnesdidaktik och kunskap om jämställdhetsaspekter på innehåll och undervisning i olika ämnen förstärkas. Betydande skillnader finns i prestationer, upplevelser och preferenser mellan flickor och pojkar som grupp. Vidare finns det ett samband mellan flickors och pojkars inställning till olika ämnen och betygsskillnader. Till exempel bygger elevers motivation på elevens intresse för ämnet, vilket i sin tur påverkas av hur viktigt eleven anser ämnet i fråga vara. Pojkar och flickor som grupp värderar olika ämnen olika högt.

Flickor har högre betyg än pojkar i alla ämnen utom idrott och hälsa. Trots goda resultat är flickor och unga kvinnor mer stressade i skolan och har generellt sett sämre psykosocial hälsa än pojkar och unga män i tonåren. Jämfört med flickor har pojkar mer problem i skolan vid skolstarten och flera av dem riskerar att på grund av detta bli underpresterande på sikt.

Delegationen för jämställdhet i förskolan (SOU 2006:75) beskrev bl.a. att ett vidmakthållande av traditionella könsmonster och stigmatiserande språkbruk bidrar till att pojkar och flickor inte utvecklas på lika villkor, utan hindras av ensidiga förväntningar på sig utifrån kön.

Det är av stor vikt att varje elev möts av lika höga förväntningar, oavsett kön eller bakgrund. Undervisningen behöver ständigt utvecklas för att säkerställa en hög kvalitet utifrån varje elevs förutsättningar och behov.

Skolverket ska därför erbjuda utbildningsinsatser för att främja jämställdhet i skolväsendet – varje elevs lika möjligheter att uppnå målen för utbildningen – och för att öka kunskapen om könsskillnader i skolprestationer och om elevers psykiska hälsa. Syftet med insatsen är att pojkar och flickor ska kunna utvecklas på lika villkor och ges förutsättningar att uppnå de nationella kunskapskraven. Inom ramen för uppdraget ska myndigheten sprida kunskap baserad på bred vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet för att främja varje elevs lika möjligheter att uppnå målen för utbildningen, oavsett kön. Insatserna ska riktas till rektorer, förskolechefer, lärare, fritidspedagoger, förskollärare samt studie- och yrkesvägledare inom förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet, det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan samt vuxenutbildningen. Myndigheten ska sprida information om utbildningen till kommuner, förskolor och skolor.

2) Fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning

Skolans sex- och samlevnadsundervisning är viktig bl.a. ur ett jämställdhetsperspektiv och är en central del i arbetet med att främja ett gott skolklimat och för att motverka sexuellt våld, sexuella trakasserier och kränkande behandling. I sex- och samlevnadsundervisningen ska alla flickor och unga kvinnor och alla pojkar och unga män få stöd och information för att utveckla och stärka sin självkänsla och identitet samt

respekt för andra människors kroppsliga integritet. Detta gäller alla barn och unga oavsett om de är hetero-, homo- eller bisexuella samt barn och unga med könsöverskridande identitet eller uttryck.

Regeringen har beslutat om en ny läroplan med kursplaner för grundskolan samt ämnesplaner för gymnasieskolan. Av läroplanerna för det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan framgår att sex- och samlevnadsundervisningen är ett ämnesövergripande kunskapsområde som ska behandlas inom ramen för flera olika ämnen t.ex. biologi, samhällskunskap, historia och religion. Av läroplanen framgår vidare att rektor har ett särskilt ansvar för att jämställdhet och sex och samlevnad integreras i olika ämnen.

Skolverket ska därför erbjuda utbildningsinsatser för lärare och annan personal i det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan för att stödja undervisningen i sex och samlevnad. Insatserna ska ha en bred ansats och ta sin utgångspunkt i de nya kurs- och ämnesplanerna. Insatserna ska bl.a. ge personalen verktyg för etisk dialog och reflektion.

Myndigheten ska även utveckla och sprida stödmaterial för personalens undervisning i sex och samlevnad. Materialet ska vara ett stöd för att skolpersonal ska ge ungdomar möjligheten att reflektera kring synen på sexualitet, jämställdhet och normer inklusive den problematik som beskrivs i rapporten Att möta patienter som söker för oro kring heder och oskuld (Nationellt Centrum för Kvinnofrid 2011:2). Stödmaterialen ska vara verksamhetsanpassat och ta sin utgångspunkt i de nya kurs- och ämnesplanerna för grund- och gymnasieskolan. Vidare ska myndigheten ta tillvara och sprida de positiva erfarenheter som finns lokalt.

3) Insatser för att motverka hedersproblematik

Hedersproblematik i skolan är en fråga om mänskliga rättigheter, t.ex. att var och en har rätt till utbildning. Frågan berör hela samhället, men för de utsatta ungdomarna spelar skola, förskola och fritidshem ofta en central roll. Här finns möjligheter att både upptäcka hedersproblematik och kunna hjälpa de utsatta. Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar flickor och kvinnor och pojkar och män, inklusive homosexuella, bisexuella och personer med könsöverskridande identitet eller uttryck.

Skolverket ska därför erbjuda fortbildning i hur skolan, förskoleklassen, förskolan och fritidshemmet kan arbeta med frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja, inom ramen för sin verksamhet. Fortbildningen ska främst erbjudas rektorer och förskolechefer inom förskolan, fritidshemmet, det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan samt vuxenutbildningen men även förskollärare, fritidspedagoger, lärare samt elevhälsans personal kan omfattas av insatsen. Myndigheten ska även sprida kunskap och material från tidigare jämställdhetsinsatser.

4) Insatser för att stimulera elevers språk-, läs- och skrivutveckling

God läsförståelse är viktigt för skolframgång i flera ämnen. Det finns studier som visar på ett starkt samband mellan läskvalitet och skolframgång mätt i betyg. Elever som till exempel frivilligt läser skönlitteratur har som regel betyg i alla ämnen.¹ Läs- och skrivinläring börjar tidigt och ofta innan skolstart.

Ett av de ämnen där flickors och pojkars genomsnittliga betyg i grundskolan skiljer sig mest åt är svenska, t.ex. uppnådde inte 4,8 procent av pojkarna målen, jämfört med 2,2 procent bland flickorna vårterminen 2010. Däremot fick 23,1 procent av flickorna betyget MVG medan motsvarande andel för pojkarna endast var 7,8 procent. Det finns dessutom en övervikt av pojkar i den grupp elever som har läs- och skrivsvårigheter.²

Den senaste PISA-undersökningen i läsförståelse visar att resultaten har försämrats och att nästan var femte svensk 15-åring inte når upp till basnivån, vilken kan ses som grundläggande för fortsatt lärande. Flickor som grupp presterar signifikant bättre än pojkar som grupp i samtliga deltagande länder, men skillnaden mellan flickor och pojkar i Sverige är större än OECD-genomsnittet. Enligt det svenska resultatet återfinns tolv procent av flickorna på de mest avancerade läsnivåerna men bara hälften så många pojkar. Samtidigt når tio procent av flickorna inte upp till den grundläggande nivån medan motsvarande andel för pojkar är 24 procent, dvs. mer än dubbelt så stor. Både pojkar och flickor har tappat, men pojkar har tappat mer och de svagpresterande pojkarna är de som har tappat mest.³

Regeringen har vidtagit flera åtgärder i syfte att förbättra elevers resultat i läsning och skrivning. Några exempel är den så kallade läsa-skriv-räkna-satsningen, ökade möjligheter till kvalificerad fortbildning för lärare, en ny speciallärarutbildning, tydligare kunskapskrav och nya obligatoriska nationella prov i årskurs tre.

Ett viktigt led i att säkra en hög måluppfyllelse är att varje elev möts av lika höga förväntningar, oavsett kön eller bakgrund.

Skolverket ska utifrån denna bakgrund initiera särskilda insatser för förskollärare och lärare i förskola och förskoleklass samt för lärare i svenska och svenska som andraspråk i det obligatoriska skolväsendet och gymnasieskolan. Syftet med satsningen är dels att sprida kunskap om

¹ Resultatuppföljning, läskvalitet och skolutveckling (SOU 2010:97), Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (SOU 2010:99).

² Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (SOU 2010:99).

³ PISA 2009.

vetenskapligt grundade metoder som förbättrar förutsättningarna för alla elever, oavsett kön och bakgrund, att nå skolans mål, dels att öka kunskapen om könsskillnader i språk-, läs- och skrivutveckling. Arbetet ska samordnas med de insatser som genomförs av Centrum för språk-, läs- och skrivutveckling.

5) Insatser för stärkt kvalitet och jämställdhetsperspektiv i studie- och yrkesvägledningen

Studie- och yrkesvägledare behöver ha en bred kompetens, dels kunskap om arbetsmarknaden och dels uppdaterade kunskaper inom vägledningsområdet. I dag sker snabba förändringar på arbetsmarknaden och i utbildningsväsendet. De senaste åren har t.ex. en ny gymnasieskola med nya tillträdesregler tagit form och nya tillträdesregler till högskolan och yrkeshögskoleutbildning har införts. Dessutom kommer vuxenutbildningen att genomgå förändringar de närmaste åren. Detta ger nya möjligheter för dagens elever. Av dessa orsaker finns det behov av särskilda kompetensutvecklingsinsatser för yrkesgruppen studie- och yrkesvägledare för att höja kvaliteten i studie- och yrkesvägledningen.

Skolverket ska därför erbjuda kompetensutvecklingsinsatser för studie- och yrkesvägledare. Syftet med insatsen är att kunna ge eleverna bred, allsidig och könsneutral vägledning till arbetsmarknaden. Vägledningen ska utgå från att alla yrkesområden är möjliga för både flickor och pojkar, kvinnor och män.

6) Genomföra en kartläggning och analys av åtgärder som gjorts i syfte att öka andelen män i förskolan

Det är viktigt att redan i förskolan synliggöra för flickor och pojkar att kön inte ska vara avgörande i val av yrke. Därför är det av betydelse att visa att såväl kvinnor som män kan arbeta som förskollärare och barnskötare. I dag uppgår andelen män som arbetar i kommunal förskola till 2,8 procent och inom fristående förskola till 5,3 procent.

Skolverket ska göra en kartläggning och analys av vilka åtgärder som har genomförts sedan 1970 för att öka andelen män som arbetar som förskollärare och barnskötare inom såväl kommunala som fristående förskolor. I undersökningen ingår även att se över vilka åtgärder som har vidtagits för att öka andelen män i förskolläraryrket. I uppdraget ingår också att lyfta fram goda exempel på hur kommuner och förskolor har arbetat där andelen män ökat. Skolverket ska också studera vilka insatser som har genomförts i andra länder i syfte att öka andelen utbildade män som arbetar som förskollärare och barnskötare samt analysera vilka lärdomar som svensk förskola kan dra från dessa.

Skolverket ska i sitt arbete även inkludera de studier som redan finns inom nämnda områden. Skolverket ska utifrån sina samlade iakttagelser föreslå åtgärder för att öka andelen män som arbetar som förskollärare och barnskötare i förskolan.

På regeringens vägnar

Nyamko Sabuni

Åsa Källén

Kopia till
Riksdagen/Utbildningsutskottet
Statskontoret